

De Pantanal:

BRAZILIAANS WETLAND JUWEEL

Het in rap tempo slinkende Amazonewoud in Brazilië is één van de bekendste natuurgebieden van Zuid-Amerika.

Minder bekend is dat in dit enorme land ook het grootste moerasgebied, of beter gezegd ‘wetland’, ter wereld ligt:

de Pantanal. Dit imponerende gebied heeft naast moerasachtige landschappen ook uitgestrekte graslanden en

tropische bossen waar het bruist van tropische vogels en zoogdieren. Diep in de wildernis houden zich zelfs nog jaguars op.

Tekst en foto's: Hans Wolkers

De stoffige zandweg vol verraderlijke kuilen lijkt eindeloos. Na uren rijden hebben we nog steeds onze Pousada niet bereikt. De Fiat Uno, met een matig werkende airconditioning, is niet het meest comfortabele vervoermiddel en de temperatuur in de auto is maar ternauwernood leefbaar. Onze gids Santos, een gedrongen donkere Braziliaan met kortgeknipt kroeshaar, verzekert ons dat het niet ver meer is. “We zijn al over de helft”, zegt hij opgewekt in verrassend goed Engels. “Binnen drie uur zit je aan een koud biertje”. Behendig stuurt hij om de talloze kuilen heen en vertelt ondertussen gepassioneerd over het gebied waar hij opgroeide en dat hij als zijn broekzak kent: de Pantanal. “Op weinig plekken in Brazilië zijn er zoveel dieren die zo goed zichtbaar zijn als hier”, vertelt hij trots. “Natuurlijk is het makkelijker in dit open gebied dieren te spotten dan in een dicht regenwoud, maar er is hier ook gewoon heel veel leven”. Inderdaad heeft de Pantanal verrassend ongeschonden de moderne tijd gehaald. In de droge tijd concentreert dat leven zich rond de laatste opdrogende poeltjes water. Het is dan ook geen uitzondering dat tientallen kaaimannen en honderden vogels zich rond zo’n poel hebben verzameld. Als rasechte ‘Pantaneira’ - een geboren en getogen Pantanal bewoner - is hij apetrots op zijn moerassige thuisland.

INTENSE HITTE

Veel mensen denken dat de Pantanal een moeras vol muggen is, maar volgens Santos klopt daar niets van. “Muggen zijn alleen in de natte tijd een probleem”, stelt hij. “In de droge tijd zijn er nauwelijks of geen stekende insecten”. Santos vindt de Pantanal net Afrika vanwege de enorme savanneachtige vlakten, afgewisseld met bos en talloze rivieren vol vis. Hier komen niet alleen zoogdieren zoals apen, miereneters en neusberen voor, maar ook zwaar bedreigde vogels zoals de hyacintara. Met nauwelijks acht procent echt moeras en met een grootte van ruim vijfmaal Nederland is er plaats voor boeren en natuur, temeer omdat er niet zo heel veel vee rondloopt. Zo’n kleine zeventig procent van het gebied ligt in Brazilië, de rest in de buurlanden Bolivia en Paraguay.

De Pantanal heeft verrassend ongeschonden de moderne tijd gehaald.

In de natte tijd - tussen november en mei - ondergaat de Pantanal een complete gedaanteverwisseling: zo’n tweederde van het gebied loopt onder water en het is een stuk moeilijker je te verplaatsen omdat de meeste wegen ondergelopen zijn. Ook de dieren zijn minder goed zichtbaar, behalve de muggen die het leven tot een ware hel kunnen maken. Dan na nog eens een flink aantal stoffige kilometers bereiken we eindelijk ons luxe onderkomen (pousada), dat pal aan een prachtige tropische rivier staat. Een intense hitte valt als een zware deken op ons neer als we de auto uitstappen. Het schemert al wat en even later staat het beloofde koude biertje klaar, terwijl we vanaf de houten steiger luisteren naar het gespetter van de vissen. Een flinke zaklantaarn laat de ogen van talloze kaaimannen, die geluidloos hun prooi besluipen, geel oplichten.

KATTENSPoor

De volgende ochtend zijn we voor dag en dauw op. Het is aangenaam koel als we in het eerste schaarse ochtendlicht een zandpad aflopen. Een roze ibis is er ook al vroeg bij en probeert z’n ontbijt bij elkaar te vangen in een klein poeltje. Het gekwetter van de andere gevederde bosbewoners geeft aan dat de ibis niet de enige is die hier een vroege start maakt en met reden: binnen enkele uren zullen de temperaturen boven de veertig graden komen en dan kun je maar beter met een volle buik wat uitrusten in de schaduw. We zijn nog vlakbij de pousada als het getrainde oog van Santos iets ziet. Opgewonden wijst hij naar het mulle zand en inderdaad: een reusachtig kattenspoor tekent zich vaag af. Dat kan niets anders geweest zijn dan een jaguar! Het dier is vannacht schuin het pad overgestoken, op nog geen tweehonderd meter van onze slaappleats. De Pantanal is één van de laatste gebieden waar deze fraaie katten nog voorkomen. Ondanks de illegale jacht door boeren, een jaguar is dol op een stukje vee, zitten er nog aardig veel van deze imposante roofdieren in de Pantanal. De bewoners beseffen steeds meer dat toeristen deze dieren dolgraag willen zien en dat daardoor een levende jaguar meer waard is dan een dode. Sommige boeren hebben zelfs hun boerderijen omgebouwd tot pousada, omdat je aan een toerist een stuk meer verdient dan aan een koe.

Als de temperatuur enkele uren later ruim boven de veertig graden uitkomt, wordt de reden van de siësta duidelijk en zowel de menselijke als dierlijke bewoners brengen die hete uren slapend door. Pas na een uur of vier neemt de verzengende hitte wat af en Santos heeft alle voorbereidingen voor onze riviertrip al getroffen. Een lange motorboot met platte bodem is hét vervoermiddel op de rivier. Ondiepe stukken kunnen we met de geringe diepgang zo makkelijker passeren. De rivier blijkt buitengewoon rijk te zijn. Enorme scholen vis zwemmen voor ons uit en ongetwijfeld is dat de reden van de enorme vogelrijkdom. We ontdekken in de

moerasachtige vegetatie zomaar een stuk of vijf reigersoorten. IJsvogeltjes zitten op takken te speuren naar kleine visjes om die met ongekende precisieduiken aan hun snavel te spietsen. In de top van een boom zit een paartje screamers, op fazanten lijkende vogels, die met hun krachtig stemgeluid hun naam eer aan doen. Maar ondanks hun fazantachtige uiterlijk zijn screamers familie van eenden, ganzen en zwanen.

STOKOUD

Na een uur varen blijkt dat de rivier ook menselijke bewoners heeft. Een klein dorpje werd hier in de ‘middle of nowhere’ gesticht en de bewoners hebben nauwelijks contact met de buitenwereld. Als we de boot langs een houten steiger afmeren komen kinderen opgewonden naar ons toe rennen. Bezoekers zijn hier zeldzaam en witte gasten hebben ze nog nooit gezien. Op veilige afstand volgen ze ons door het dorp, waar de schamele lemen huisjes met een wel zeer karige inrichting, een bed en een tafel is alles, de mensen onderdak geven. Ook een school en een kerk ontbreken niet. Kippen scharrelen hun kostje bij elkaar en in een hok van simpele boomstammen gaan twee tevreden varkentjes hun onzekere toekomst tegemoet. Hier en daar groeit maïs en ook bananenbomen zijn er in overvloed. Het leven speelt zich hier voor het overgrote deel buiten af, behalve tijdens het heetst van de dag als ook hier de siëstarust heerst.

Stress lijkt volledig te ontbreken bij de relaxte vriendelijke bewoners.

De rivier is de spil waar het dorpsleven om draait; zij levert vis, maar doet ook dienst als afwasbak en bad. Drinkwater komt uit een bron, wat een stuk veiliger is dan het rivierwater. Stress lijkt volledig te ontbreken

bij de relaxte vriendelijke bewoners en dat werpt zijn vruchten af, want ondanks de minimale medische voorzieningen worden de mensen hier stokoud. Volgens Santos gemiddeld zo'n vijftachtig jaar en de oude generatie blijft gewoon bij de kinderen inwonen. Aan de rand van het dorp wonen vier generaties samen in een klein huisje. De stokoude grootmoeder, ze zou ruim over de negentig zijn, leunt nieuwsgierig uit een raamloos gat als we met Santos als tolk een praatje met haar kinderen en kleinkinderen maken. Met serieuze gezichten poseren ze voor de camera, maar als ik de foto's op het lcd-scherm van de camera laat zien, ontgooien ze volledig en breekt er een royale lach door.

KAAIMANNEN

Het meest bekende en toegankelijke deel van de Pantanal ligt langs de Transpantaneira, een honderd en vijftig kilometer lange, onverharde weg vol kuilen die diep het moerasgebied binnendringt. Langs deze weg ligt een aantal pousadas en omdat het gebied erg gevarieerd is, biedt elke pousada nieuwe landschappen en dieren. De komende weken

zullen we langzaam dieper het gebied intrekken en de bewoners van graslanden, bossen en rivieren proberen te zien. Het stof op de Transpantaneira is in de droge tijd berucht en dat ondervinden we aan den lijve. Bij iedere tegenligger, gelukkig zijn dat er niet zoveel, belemmeren rode stofwolken het zicht en maken het rijden tot een hachelijke onderneming. Talloze houten bruggen dwingen ons ook om stapvoets te rijden. Veel zijn in slechte staat met losse balken en uitstekende, meer dan tien centimeter lange, roestige spijkers. "Niemand schijnt precies te weten hoeveel van die bruggen er nu eigenlijk zijn", vertelt Santos. "Ik heb ze ook eens geprobeerd te tellen, maar ik ben halverwege de tel kwijt geraakt". Santos' beste schatting is honderd en zesentwintig bruggen, bijna een brug per kilometer. Langs de weg zien we talloze poelen, waar kaaimannen zich tegoed doen aan de intense zonnewarmte en waar het de talloze vogels steeds minder moeite kost hun vismaal te vangen in de opdrogende poelen. Vaak zijn - bij ons populaire - aquariumvissen het slachtoffer van een vlijmscherpe reigersnavel.

JAGUARLAND

Onze pousada voor de komende nachten ligt langs een rivier, maar er is ook grasland en zelfs wat bos in de omgeving. Tijdens een riviertrip zien we opeens een groep reuzenotters. Nieuwsgierig komen de forse dieren wat dichterbij, maar als Santos hun roep nabootst komen ze vol agressie tot vlak bij de boot, speurend of een indringer zich in hun territorium heeft gewaagd. Voor veel bezoekers staat echter de jaguar op nummer één van het wensenlijstje en in weinig gebieden zijn ze zo goed te zien als in de Pantanal, hoewel je er wel veel tijd en moeite in moet steken. Santos heeft goede contacten en we huren Carlos in, volgens hem de beste jaguarexpert. Met Carlos aan het roer dringen we langzaam varend steeds dieper het oerwoud in. Het is midden op de dag en de hitte is bijna ondragelijk. Met regelmaat scheppen we water over onze hoofden, maar dat helpt slechts kort. Dan zien we op de

oever een groep zwarte gieren rond een bewegingloze kaaiman zitten. Carlos gebaart opgewonden en praat in overstaanbaar Portugees met Santos. Dan stuurt hij de boot naar de kant en we stappen behoedzaam uit. De gieren hippen met tegenzin wat weg en als we de dode kaaiman inspecteren laten de forensische bewijzen geen twijfel bestaan over de dader. In de kop zitten twee gapende wonden waar grote tanden de schedel zijn binnengedrongen en de staart is voor de helft weggevreten. "Een typische jaguaraanval", vertelt Santos. "Een jaguar is een enorm efficiënte killer, maar ze eten alleen de gespierde staart van de kaaiman". We zijn zonder twijfel midden in jaguarland en beide gidsen zijn merkbaar op hun hoede. De onbetwiste koning van de Pantanal heeft namelijk niet alleen kaaiman op het menu staan, maar ook zo af en toe mensenvlees. Behoedzaam dringen we via steeds kleinere riviertjes dieper het gebied in, maar de grote katten laten zich niet zien. Even verderop zit een capibarafamilie ontspannen op de kant en we voelen ons daardoor iets veiliger. Deze alerte knaagdieren zijn namelijk de lievelingsprooi van de grote gevlekte katten en zijn continue op hun hoede. Als een jaguar dichtbij is hopen we dat deze knaagdieren hem op tijd zullen ruiken.

TIJD VOOR DE LUNCH.

Carlos gaat als eerste aan land en speurt onder de bomen of alles veilig is. Dan trekken we de boot op de kant en genieten van verse ananas, papaja en een rijstgerecht. Ik loop even terug naar de boot om wat water te pakken, maar dan lijkt de tijd even stil te staan. Aan de overkant van de rivier sluipt geruisloos een gevlekte gestalte door het gras. De capibara's hebben het geroken en slaken doordringende paniekkreten. Heel even stopt het imposante dier en snuift de lucht op. Een volle vijf seconden kan ik de koning van de wildernis in al zijn glorie bewonderen. Dan, zonder ons ook maar een blik waardig te keuren, vervolgt het dier majestueus zijn weg en verdwijnt in de dichte oeverbegroeiing.

